

معرفی کتابخانه تخصصی تاریخ اسلام و ایران

شبنم رفوآ
دانشجوی رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه الزهرا (س)

شده است. این آثار طی این یک دهه بخش‌های گوناگون از کتابخانه را تقویت کرده است. علاوه بر کتاب، مجلات تاریخی یا شبه تاریخی نیز مورد توجه بوده و بخش مجلات کتابخانه مشتمل بر شمار فراوانی مجله فارسی و عربی است. به گفته مراجعان، مجلات کتابخانه یکی از نقاط قوت آن است. پی‌گیری مستمر و برقراری ارتباط با مراکز مختلف باعث غنای این بخش شده است.

سیستم کتابخانه به دلیل تخصصی بودن رشته تاریخ، سیستم خاصی است. نوع رده‌بندی موضوعی است؛ بدین گونه که بر اساس نیاز کاربران و مراجعین کتابخانه که دوره‌های تاریخی و مناطق به صورت جغرافیایی تقسیم شده و موضوع‌های مختلف را تشکیل داده‌اند. به علاوه مباحث حاشیه‌ای نیز بر اساس شعبه‌های شناخته شده علمی در درس تاریخ تقسیم بندی شده است. در این تقسیم بندی موضوعات مهم و کلان اصل بوده و از پرداخت به موضوعات ریز و جزئی خودداری شده است. تا کنون کتابها بر اساس ۷۷ ریز موضوع تفکیک شده است.

موضوعات مهم کتابخانه به لحاظ غنای منابع به شرح زیر است:
تاریخ اسلام با بیش از هزار و پانصد عنوان کتاب

خشک و دست و پاگیر رایج در کتابخانه‌ها جلوگیری شود، بدین روی استفاده از منابع کتابخانه با آسان‌ترین روش ممکن است. استفاده از کتابخانه تنها با ارائه کارت شناسایی معتبر برای عموم محققین آزاد است. البته به علت سطح کار و تخصصی بودن کتابخانه فقط متخصصان تاریخ و گرایش‌های وابسته به آن اجازه استفاده از کتابخانه را دارند. یکی از نقاط قوت کتابخانه منابع فراوان آن است. در سال ۱۳۷۴ کتابخانه با حدود چهار هزار جلد کتاب افتتاح گردید، اما اکنون (۱۳۸۶) بیش از ۸۵ هزار جلد کتاب و مجله در این کتابخانه وجود دارد که همین امر بر اهمیت آن افزوده است. علاوه بر خریدهای روزانه و خرید سالانه از نمایشگاه بین‌المللی کتاب، چندین کتابخانه شخصی خریداری و آثار تاریخی آن‌ها تفکیک شده و در کتابخانه قرار داده شده است.

حضور مستمر در نمایشگاه‌های بین‌المللی سوریه، شارجه، کویت، بحرین، بیروت، ریاض، مصر و مراکش باعث شده منابع عربی کتابخانه در زمینه‌های مختلف به روز و غنی باشد. همچنین طی سفرهای مختلف، کتاب‌های فراوانی از شهرهای مکه، مدینه و جده برای کتابخانه خریداری شده است. با این وجود بخش قابل توجهی از خریدهای کتابخانه، از کتاب‌هایی است که از عراق خریداری

خلاء پژوهش در زمینه‌های تاریخی در حوزه علمیه قم و احساس نیاز مبرمی که در این زمینه وجود داشت، باعث شد کتابخانه تخصصی تاریخ اسلام و ایران با تکیه بر دو گرایش اسلام و ایران جهت تقویت و فعال کردن بحث‌ها و مطالعات تاریخی در سال ۱۳۷۴ با مدیریت جناب استاد جعفریان در قم راه‌اندازی شود. این کتابخانه وابسته به دفتر آیت الله العظمی سیستانی است که حجه الاسلام و المسلمین شهرستانی در قم بر آن نظارت دارد.

کتابخانه تخصصی تاریخ اسلام و ایران در طول دوازده سال گذشته تحولاتی را پشت سر گذاشته که همواره بر نقش آن افزوده است. نیاز به وجود چنین کتابخانه‌ای با منابع مختلف و به روز باعث شده که مراجعان آن هر روز زیادتر شود. فراهم کردن منابع قدیم و جدید به ویژه در بخش‌های لاتین و کتاب‌های عربی نیز موجب شده که اساتید و محققان از مراجعه به این کتابخانه برکنار نباشند. به علت افزوده شدن بر منابع کتابخانه، فضای فیزیکی کتابخانه هر از چند گاهی تغییر و تحولاتی را ایجاد می‌کند که همین باعث شده مکان کتابخانه برای چهارمین بار تغییر کند.

برای ارائه هر چه بهتر و آسان‌تر خدمات به محققان و پژوهشگران سعی شده است از مقررات

تاریخ تشیع نیز یکی دیگر از نقاط قوت این کتابخانه است که با بیش از ۱۲۵۰ عنوان کتاب این مجموعه را غنای خاصی بخشیده است

در دوازده قفسه جای گرفته است. این بخش شامل منابع اولیه و مهم تاریخ اسلام است. کتاب‌هایی مثل تاریخ طبری، الکامل ابن اثیر و تاریخ اسلام ذهبی و کتابهای پژوهشی دیگر.

تاریخ ایران نیز با بیش از هزار عنوان، شش قفسه را در بر گرفته است. علاوه بر این موضوعات دیگری که دوره‌هایی از تاریخ اسلام را شامل می‌شود در قفسه‌های جداگانه وجود دارد: تاریخ ایران باستان، صفویه و زندیه، قاجاریه، مشروطه، نهضت ملی، پهلوی اول از این جمله‌اند.

تاریخ تشیع نیز یکی دیگر از نقاط قوت این کتابخانه است که با بیش از ۱۲۵۰ عنوان کتاب این مجموعه را غنای خاصی بخشیده است.

موضوع تراجم با بیش از ۸۰۰۰ عنوان کتاب در دو قسمت مجزای تراجم تک نگاری و تراجم عمومی غنی‌ترین بخش کتابخانه است. تراجم عمومی با سه هزار و پانصد عنوان و تراجم تک نگاری با بیش از چهار هزار و پانصد عنوان کتاب، ۳۰ قفسه را به خود اختصاص داده است.

از موضوعات دیگری که اهمیت بسیاری در این کتابخانه دارد و مراجعان زیادی نیز دارد بخش سیره نبوی (ص) و ائمه معصومین علیهم السلام است. به جرأت می‌توان گفت بخش سیره نبوی این کتابخانه در قم و حتی در سطح کشور بی نظیر است. منابع مختلف از کشورهای گوناگونی در این کتابخانه فراهم شده که نیاز محققان را بر طرف می‌کند. سیره ائمه معصومین از امیر المؤمنین تا امام زمان علیهم السلام و حضرت زهرا علیها السلام هر کدام به بخشی تقسیم شده و کتاب‌هایی را در خود جای داده است. کل مجموعه سیره معصومین بالغ بر ۶۰۰۰ عنوان کتاب می‌شود.

موضوع فرهنگ و تمدن با بیش از ۲۵۰۰ عنوان کتاب یکی دیگر از بخش‌های مهم کتابخانه است که مراجعان زیادی را به خود اختصاص داده است. کتاب‌های این بخش در موضوعات فرعی تحولات فرهنگی ایران، جهان و اسلام است. کتاب‌هایی در زمینه تاریخ موسیقی، تاریخ سکه، تاریخ معماری، تاریخ مساجد، تاریخ خط و... در این موضوع جای

گرفته است.

موضوعات زنده و به روز کتابخانه مانند انقلاب اسلامی با ۲۷۰۰ عنوان کتاب و جنبش‌ها با ۴۰۰۰ عنوان کتاب از بخش‌های دیگر و مهم کتابخانه است. در بخش جنبش‌ها کتاب‌های مربوط به تحولات فکری، اجتماعی و سیاسی و گروه‌ها و احزاب جای دارد.

تاریخ علوم با بیش از ۱۳۵۰ عنوان و تاریخنگاری با ۹۰۰ عنوان کتاب از بخش‌های دیگر کتابخانه است.

جهت بر طرف شدن نیاز محققان در زمینه‌های ادبی و بررسی تاریخ ادبیات ایران و اسلام، دو بخش ادبیات فارسی با بیش از ۵۰۰۰ عنوان کتاب و ادبیات عرب با بیش از ۱۴۵۰ عنوان کتاب وجود دارد که در حال تقویت است.

یکی دیگر از موضوعات تاریخی که به ویژه در شهر مقدس قم به آن مراجعه زیادی می‌شود، تاریخ ادیان است. به همین منظور موضوع تاریخ ادیان با بیش از ۱۸۵۰ عنوان کتاب در زمینه‌های مختلف این نیاز را تا حدودی بر طرف می‌کند. البته در این موضوع سعی شده تا ویژگی تاریخی این آثار حفظ شود و از تهیه آثار کلامی و عقیدتی خودداری شود. منابع مربوط به ادیان مختلف: اسلام، مسیحیت، یهود، بودا، زرتشت و فرقه‌ها و گروه‌های مختلف منشعب از هر کدام در این بخش جای دارد.

بخشی با عنوان تاریخ جهان به تاریخ کشورهای مختلف پرداخته است. البته تاریخ برخی کشورها موضوعات جداگانه‌ای را به خود اختصاص داده که تاریخ عراق، شامات، فلسطین و مصر از این جمله است.

تاریخ و جغرافیای شهرها و بعضی از ممالک مهم اسلامی که در پیدایش و تمدن اسلامی و در طول تاریخ آن نقش مهمی داشته‌اند، منابع زیادی را به خود اختصاص داده که در موضوعات مختلف جای گرفته و جای تفصیل آنها نیست.

یکی از بخش‌های مهم کتابخانه، منابع لاتین آن است. به علت کمبود منابع مالی و قیمت بالای کتاب‌های لاتین، این بخش در مقایسه با بخش‌های

دیگر رشد چندانی نکرده، اما با این وجود بیش از ۲۵۰۰ عنوان را در خود جای داده که سعی شده اهم منابع مورد استفاده محققان تهیه شود. چون موضوع لاتین، موضوعی عام است، مقداری از این منابع فرانسوی، ترکی استانبولی و آلمانی است.

در هر کتابخانه‌ای محققان از مراجعه به منابع مرجع بی‌نیاز نیستند. بدین روی موضوعی با عنوان فرهنگ‌ها وجود دارد که نیاز محققان را بر طرف می‌کند. همچنین در موضوع کتاب‌شناسی، فهرست‌ها و کتابشناسی‌های مختلفی وجود دارد که راهگشای محققان در امر پژوهش است. تمامی کتاب‌های موجود در کتابخانه در برنامه رایانه‌ای که به صورت اختصاصی برای این کتابخانه طراحی شده، ثبت گردیده است. مراجعین می‌توانند کتاب‌های مورد نیاز خود را از طریق جستجو در کامپیوتر و راهنمایی کتابداران تهیه کنند.

کتابخانه تخصصی تاریخ در کنار فعالیت اصلی خود، در زمینه‌های دیگر علمی نیز فعال است. برگزاری نشست‌های مختلف علمی در طول چند سال گذشته با اساتید برجسته تاریخ از جمله آنها است. تاکنون هشت نشست علمی در این کتابخانه برگزار شده که آخرین آن‌ها در بهمن ماه گذشته با عنوان نقش قبایل شیعه در گسترش تشیع بود.

همچنین تاکنون دوازده عنوان کتاب توسط این کتابخانه و در بعضی موارد با همکاری دیگر موسسه‌ها منتشر شده که می‌توان به کتاب‌های تاریخ محمدی، تحفه الازهار و زلال الانهار در چهار جلد، دو گفتار پیرامون گوشه‌هایی از احوال و آثار علماء بزرگ خوانسار، گزارشی از کتاب تحفه فیروزیه شجاعیه به جهت سده سنیه سلطان حسینیه، الحاوی فی رجال الشیعه الامامیه، قبیله بنو تمیم و نقش آن در تاریخ اسلام و ایران، میراث مکتوب شیعه از سه قرن نخستین شیعه، سلمان محمدی ابو عبدالله پارسی، خورشید جی، سلمان حقیقت‌جویان و مهاجرت به حبشه اشاره کرد.

از جمله کارهای دیگر کتابخانه استفاده از سیستم اطلاع‌رسانی موجود در اینترنت است. بدین روی

کتابخانه در مکانی به مساحت ۷۰۰ متر مربع و شامل زیر زمین: مخزن کتابخانه، طبقه بالا: که امور ورود کتاب‌ها و فهرست‌نویسی و اصلاحات در آن انجام می‌پذیرد

سایت کتابخانه با نشانی www.Historylib.Com در سه بخش به ارائه خدمات می‌پردازد. یک بخش به ارائه مقالات تاریخی از اساتید مختلف و بخش دیگری نیز به معرفی تازه‌های کتاب و مجلات می‌پردازد و بخش سوم نیز برنامه جستجو در منابع کتابخانه است.

■ موضوعات موجود در کتابخانه:

- ۱- تاریخ ایران
- ۲- ایران باستان
- ۳- صفویه و زندیه
- ۴- قاجار
- ۵- مشروطه
- ۶- پهلوی اول
- ۷- پهلوی دوم
- ۸- نهضت ملی
- ۹- انقلاب اسلامی
- ۱۰- جنگ تحمیلی
- ۱۱- تاریخ جهان
- ۱۲- تاریخ عراق
- ۱۳- شامات
- ۱۴- فلسطین
- ۱۵- افغانستان و هند
- ۱۶- مغرب و اندلس
- ۱۷- مصر
- ۱۸- کشورهای آفریقایی
- ۱۹- امریکا
- ۲۰- جزیره العرب
- ۲۱- تاریخ دولتها
- ۲۲- خلافت و دولت
- ۲۳- تاریخ انبیا (ع)
- ۲۴- تاریخ ادیان
- ۲۵- تاریخ تصوف
- ۲۶- جغرافیای عمومی
- ۲۷- جغرافیای ایران
- ۲۸- تهران
- ۲۹- اصفهان
- ۳۰- کرمان و یزد

۳۱- مازندران و گیلان

۳۲- آذربایجان

۳۳- خراسان و سیستان

۳۴- غرب ایران

۳۵- جنوب ایران

۳۶- کرد و کردستان

۳۷- قم

۳۸- خلیج فارس

۳۹- فرهنگها

۴۰- کتابشناسی

۴۱- تاریخ مطبوعات

۴۲- اقتصاد

۴۳- فرهنگ و تمدن

۴۴- سفرنامه

۴۵- حکایات تاریخی

۴۶- ادبیات فارسی

۴۷- ادبیات عرب

۴۸- انساب و خاندانها

۴۹- عرب معاصر

۵۰- تاریخ اسلام

۵۱- تاریخ تشیع

۵۲- مجموعه و یادنامه

۵۳- جنبشها

۵۴- تراجم عمومی

۵۵- تراجم تک‌نگاری

۵۶- امام خمینی

۵۷- تاریخ علوم

۵۸- زنان

۵۹- تاریخنگاری

۶۰- کتابهای هنری

۶۱- کتابهای لاتین

۶۲- اسناد

۶۳- سیره نبوی (ص)

۶۴- سیره امامان (ع)

۶۵- حضرت فاطمه (ع)

۶۶- امام علی (ع)

۶۷- امام حسین (ع)

۶۸- امام حسن (ع)

■ مکان کتابخانه:

کتابخانه در مکانی به مساحت ۷۰۰ متر مربع و شامل زیر زمین: مخزن کتابخانه، طبقه بالا: که امور ورود کتاب‌ها و فهرست‌نویسی و اصلاحات در آن انجام می‌پذیرد.

مجلات نیز در این طبقه جای دارد. سالن مطالعه نیز با مساحت: ۱۲۰ متر در دو بخش خواهان و برادران موجود است.

گنجایش سالن: حدود ۱۰۰ نفر

تعداد مراجعین در روز: ۵۰ نفر

کتابخانه قفسه بسته است و کتاب‌ها از طریق کتابداران ارائه می‌شود.

کتابها سالی یک بار چک شده و در اصطلاح و جین می‌شود و در صورت نیاز اصلاح و یا تعمیر میشود.

هم‌اکنون کتابخانه در دوشیفت صبح و بعد از ظهر آماده سرویس دهی به خواهان و برادران محقق می‌باشد.

ساعات مراجعه: صبح: ۳۰:۷ الی ۱۴

بعد از ظهر: ۱۵ الی ۲۱:۳۰

تعداد کارکنان: ۷ نفر و تحصیلات آنان فوق دیپلم به بالا است.

آدرس: خ سیمیه خ شهید رجایی ک ۱۱ پ ۸

تلفن: ۷۷۳۱۳۵۵